

พลวัตของวันอาสาฬหบูชาในยุคสมัยใหม่*

THE DYNAMICS OF ASALHA PUJA DAY IN THE MODERN ERA

พระครูโกศลกิจจานุกิจ (เวหา ตาตะมิ)¹, สมเดช นามเกต¹, ภัทรภรณ์ นามเกต²

Phrakhrukosonkitkchanukit (Weha tatami)¹, Somdet Namket¹, Pattaraporn Namket²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus, Thailand¹

โรงเรียนเนินพระเนาวิทยา, ประเทศไทย²

Nernphanaowittaya School, Thailand²

Corresponding Author, E-mail: Weha_Tatami@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งศึกษาพลวัตของวันอาสาฬหบูชาในบริบทสังคมไทยยุคสมัยใหม่ โดยวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมทางศาสนาและค่านิยมในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า วันอาสาฬหบูชาถือเป็นวันสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 อันเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” เป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ทำให้เกิดพระสงฆ์องค์แรก และพระรัตนตรัยครบองค์สมบูรณ์ เหตุการณ์นี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ ประเทศไทยได้กำหนดวันอาสาฬหบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในปี พ.ศ. 2501 และรัฐบาลได้ประกาศให้เป็นวันหยุดราชการตั้งแต่นั้นมา โดยมีการประกอบพิธีกรรมทั้งในระดับราชพิธี พิธีสงฆ์ และพิธีของประชาชนทั่วไป บทความชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของพิธีกรรมวันอาสาฬหบูชา จากรูปแบบที่เน้นพิธีการในราชสำนัก สู่กิจกรรมศาสนาของประชาชนในระดับชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการสืบทอดศรัทธาและส่งเสริมจริยธรรม อย่างไรก็ตาม ในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบของพิธีกรรมเกี่ยวกับวันอาสาฬหบูชา เช่น การเวียนเทียนออนไลน์ การฟังธรรมผ่านสื่อดิจิทัล และการทำบุญผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีผลต่อศรัทธาทางศาสนาในสามมิติ ได้แก่ มิติของประสบการณ์ร่วมที่ลดลง มิติของความเข้าใจหลักธรรมที่เพิ่มขึ้นผ่านข้อมูลออนไลน์ และมิติของความยืดหยุ่น ซึ่งสะท้อนความสามารถในการปรับตัวของศรัทธาในสังคมร่วมสมัย บทความเสนอว่าวันอาสาฬหบูชาในยุคใหม่ มิใช่เป็นเพียงวันสำคัญทางศาสนาเท่านั้น หากยังเป็น “พื้นที่การเรียนรู้จริยธรรมร่วมสมัย” ที่สะท้อนพลวัตของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้อย่างลึกซึ้งอีกด้วย

คำสำคัญ: พลวัต, วันอาสาฬหบูชา, ยุคสมัยใหม่

Abstract

This academic article aims to examine the dynamics of Asalha Puja Day within the context of contemporary Thai society by analyzing the transformations in religious rituals and values in Buddhism. The study finds that Asalha Puja Day is a highly significant occasion in the Buddhist tradition, observed on the full moon of the eighth lunar month. It commemorates the Buddha's first sermon, the Dhammacakkappavattana Sutta, delivered to the five ascetics, which marked the establishment of the monastic community and the completion of the Triple Gem—Buddha, Dhamma, and Sangha. Thailand officially designated Asalha Puja as a national Buddhist holiday in 1958, and it has been recognized as a public holiday since 1962. Religious observances are conducted at various levels, including royal ceremonies, monastic rites, and communal activities. The article highlights the development of rituals associated with Asalha Puja from their origins in royal tradition to widespread participation among laypeople, with local temples serving as centers for the transmission of faith and the promotion of moral values. In the digital era—particularly during the COVID-19 pandemic—these rituals have undergone significant changes, including virtual candlelight processions, online Dhamma teachings, and digital merit-making platforms. These adaptations have affected Buddhist faith in three dimensions: the reduction of shared spiritual experience, the expansion of doctrinal access through digital means, and increased flexibility in religious expression, reflecting the adaptability of faith in contemporary society. The article posits that Asalha Puja Day in the modern era transcends its role as a religious observance, becoming a "space for contemporary moral learning" that reflects the evolving dynamics of Buddhism in Thai cultural life.

Keywords: dynamics, Asalha Puja Day, contemporary era.

บทนำ

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทั้งด้านเทคโนโลยี การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และพฤติกรรมผู้คน que เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งแต่เดิมเคยดำรงอยู่อย่างมั่นคงในวิถีชีวิตของผู้คน ปรากฏการณ์เช่นการเวียนเทียนผ่านสื่อออนไลน์ การจัดกิจกรรมบูชาเสมือนจริง และการเผยแพร่หลักธรรมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการปรับตัวของสถาบันศาสนาและผู้มีศรัทธา เพื่อให้คุณค่าทางจิตวิญญาณยังคงสอดคล้องกับยุคสมัย

หนึ่งในวันสำคัญที่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ชัดเจน คือ วันอาสาฬหบูชา ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ของทุกปี นับเป็นวันสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (วิ.มหา. (ไทย), 4/13/20-27) เป็นครั้งแรก นำไปสู่การเกิดขึ้นของพระสงฆ์องค์แรก และการปรากฏของพระรัตนตรัยอย่างครบองค์ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่พระธรรมคำสอนไปสู่สากล อย่างไรก็ตาม ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย วันอาสาฬหบูชาได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านพิธีกรรม การรับรู้ของประชาชน และวิธีการสืบทอดคุณค่าทางศาสนา ภายใต้บริบทของโลกดิจิทัลและวิกฤตการณ์ เช่น โควิด-19 การศึกษาของคองอมร เหมรัตน์รักษ์ พบว่า แม้โครงสร้างหลักของพิธีกรรมวันอาสาฬหบูชา เช่น จุดประสงค์ เวลา สถานที่ อุปกรณ์ และผู้เข้าร่วมจะยังคงเดิม แต่ขั้นตอนในพิธีได้ถูกปรับให้สะดวก รวดเร็ว และสอดคล้องกับสังคมร่วมสมัยมากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมออนไลน์ การเวียนเทียนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล และการบูชาแบบเสมือน ซึ่งเปิดพื้นที่ให้พิธีกรรมเข้าถึงได้หลากหลายกลุ่มมากขึ้น (คองอมร เหมรัตน์รักษ์, 2566)

ปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้วันอาสาฬหบูชาไม่เพียงเป็น “วันสำคัญทางศาสนา” เท่านั้น แต่ยังกลายเป็น “พื้นที่แห่งการเรียนรู้ทางจริยธรรมร่วมสมัย” ที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้คนในยุคดิจิทัล อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับบทบาทและความหมายของวันอาสาฬหบูชาในยุคปัจจุบัน ว่ามีศักยภาพเพียงใดในการธำรงคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสถาบันศาสนา พฤติกรรมประชาชน และช่องว่างระหว่างรุ่น

จากบริบทดังกล่าว บทความนี้มุ่งศึกษาความหมายเชิงลึกของวันอาสาฬหบูชา วิเคราะห์พลวัตของพิธีกรรม และเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมในบริบทดิจิทัล เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยบทบาทของวันอาสาฬหบูชาในสังคมไทยร่วมสมัย

ความหมาย ความสำคัญ และความเป็นมาของวันอาสาฬหบูชา

1. ความหมายของคำว่า “อาสาฬหบูชา”

คำว่า อาสาฬหบูชา ประกอบขึ้นจากคำ 2 คำ คือ อาสาฬห (เดือน 8 ทางจันทรคติ) + บูชา (การบูชา) เมื่อรวมกันเข้า จึงแปลว่า การบูชาในเดือน 8 หรือการบูชาเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในเดือน 8 เรียกชื่อเต็มว่า อาสาฬหบูรณมีบูชา = อาสาฬห (เดือน 8) + บูรณมี (วันเพ็ญ) + บูชา ซึ่งแปลว่า การบูชาในวันเพ็ญ เดือน 8 หรือการบูชาเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในวันเพ็ญเดือน 8 (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559)

ความหมายโดยภาพกว้าง วันอาสาฬหบูชา หมายถึง การบูชาในเดือนแปด เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยมีการทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังธรรม สวดมนต์ และเวียนเทียนในยามค่ำคืน พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การไหว้พระ ถวายสังฆทาน และกล่าวคำถวายดอกไม้ธูปเทียน

แม้มิใช่แก่นแท้ของวันสำคัญนี้ แต่ถือเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยเชื่อมโยงผู้คนให้เข้าถึงหลักธรรม ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกัน พิธีกรรมจึงไม่เพียงสะท้อนศรัทธาทางศาสนา แต่ยังเป็นเครื่องมือฝึกวินัย เสริมสร้างศีลธรรม และหล่อหลอมให้บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอย่างยั่งยืน ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า พิธีกรรมคือ “จุดเริ่มต้น” และ “จุดนัดหมาย” ของกิจกรรมร่วมกันในสังคม ช่วยรวมกลุ่มคนที่หลากหลายให้มีเป้าหมายร่วมกัน เป็นแบบแผนของการฝึกวินัยและศีลธรรม ผ่านการควบคุมพฤติกรรมเบื้องต้น และเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับโครงสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

2. ความสำคัญของวันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชามีความสำคัญในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงวันคล้ายวันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญของพระพุทธศาสนา โดยสรุปจากประกาศสำนักสังฆนายกเรื่องกำหนดพิธีอาสาฬหบูชา ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2501) 1) เป็นวันแรกที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนา 2) เป็นวันแรกที่พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมจักร ประกาศสัจธรรมอันเป็นองค์แห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ 3) เป็นวันที่พระอริยสงฆ์สาวกองค์แรกบังเกิดขึ้นในโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รับประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาในวันนั้น 4) เป็นวันแรกที่บังเกิดสังฆรัตนะ สมบูรณ์เป็นพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรัตตนะ พระธรรมรัตตนะ พระสังฆรัตตนะ

วันอาสาฬหบูชา มีความสำคัญในฐานะวันแรกที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา โดยแสดงปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่พระธรรมคำสอนอย่างเป็นทางการ พระสูตรนี้มีนัยสำคัญทั้งในเชิงสัญลักษณ์และอุปมาอุปไมยทางธรรม

คำว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แปลว่า “พระสูตรว่าด้วยการหมุนวงล้อแห่งธรรม” โดย “ธรรมจักร” หมายถึง วงล้อแห่งธรรม “ปวัตตนะ” คือ การทำให้เป็นไปหรือการหมุน และ “สูตร” คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า หมายถึงการเริ่มเผยแผ่ธรรม ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี

การใช้สัญลักษณ์ “กงล้อ” เปรียบได้กับอำนาจของกษัตริย์ในพิธีส่งม้าอุปการในอินเดียโบราณ ซึ่งสะท้อนการขยายอำนาจทางโลก แต่ธรรมจักรของพระพุทธเจ้า เป็นการขยายพลังแห่งธรรม ไม่ใช่อำนาจทางสงคราม หากแต่เป็นการขัดอวิชชา นำผู้คนสู่ปัญญาและสันติสุข ดังที่เสฐียรพงษ์ วรรณปก อธิบายไว้ว่า การหมุนกงล้อแห่งธรรม คือการเปลี่ยนผ่านจิตวิญญาณมนุษย์อย่างลึกซึ้ง มิใช่เพื่อครอบงำ แต่เพื่อปลดปล่อย การแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร จึงเป็นการสถาปนา “ดินแดนแห่งธรรม” และถือเป็นการเริ่มต้นพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2536)

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นพระธรรมเทศนาแรกของพระพุทธเจ้า ปรากฏในพระวินัยปิฎก โพธิกถา สรุปสาระสำคัญได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง พระพุทธองค์ทรงปฏิเสหวิถิชีวิตสุดโต่ง 2 แนวทาง คือ 1) กามสุขัลลิกานุโยค การหมกมุ่นในกามคุณ 5 ซึ่งทรงเห็นว่าเป็นของต่ำและไม่ประเสริฐ 2) อตตกิลมณานุโยค การทรมานตน ซึ่งถือว่าเป็นความทุกข์โดยเปล่าประโยชน์ ทั้งสองแนวทางนี้ทรงจัดอยู่ใน “ทางสุดโต่ง” ที่ไม่อาจนำไปสู่

ความหลุดพ้น **ขั้นตอนที่สอง** ทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา หรือ “ทางสายกลาง” อันนำไปสู่การดับทุกข์ ซึ่งประกอบด้วย อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การกระทำชอบ เลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ และความตั้งมั่นชอบ **ขั้นตอนที่สาม** ทรงแสดงอริยสัจ 4 อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค พร้อมอธิบายถึงการตรัสรู้ของพระองค์ในแต่ละข้อ **ขั้นตอนที่สี่** หลังการแสดงธรรม ท่านโกณฑัญญะ หนึ่งในปัญจวัคคีย์ บรรลุธรรมขั้นต้น คือ โสตาปัตติผล พระพุทธองค์จึงเปล่งอุทานว่า “อัญญาสิ วต โภ โกณฑัญญะ” (โกณฑัญญะรู้แล้วหนอ) **ขั้นตอนที่ห้า** ปรากฏการณ์การรู้ธรรมครั้งนี้ ได้รับการสรรเสริญจากเทวดาทั้งหลาย ตั้งแต่ภุมมเทวดาจนถึงหมู่พรหมว่า พระพุทธองค์ได้หมุนกงล้อแห่งธรรม ซึ่งไม่มีสมณะ พราหมณ์ มาร หรือพรหมใดจะขัดขวางได้ (วิมहा (ไทย), 4/13–17/20–25)

3. ความเป็นมาของวันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา มีที่มาจากเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏในโพธิกถา แห่งพระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 (วิมहा. (ไทย), 4/1–17/1–25) หลังจากพุทธเจ้าตรัสรู้ พระองค์ทรงพำนักในบริเวณนั้นเป็นเวลา 4 สัปดาห์ เพื่อเสวยวิมุตติสุขและพิจารณาธรรมอันลึกซึ้ง ในช่วงแรก พระองค์ทรงล็งเลว่าธรรมที่ลึกซึ้งนี้ ควรเผยแผ่หรือไม่ แต่ด้วยพระกรุณาธิคุณจึงทรงตัดสินใจพระทัยเผยแผ่ธรรม และเสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์

พระธรรมเทศนาถันท์แรกคือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ว่าด้วย “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือทางสายกลาง ระหว่างกามสุขัลลิกานุโยคและอัตตกิลมณานุโยค พร้อมทรงแสดง อริยสัจ 4 อันเป็นแก่นพระธรรม ในการแสดงธรรมนั้น พระโกณฑัญญะได้บรรลุโสดาปัตติผล และขอบรรพชาโดยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา กลายเป็นพระสาวกองค์แรก ทำให้พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ครบองค์เป็นครั้งแรก เหตุการณ์นี้เกิดในวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 8 ตามจันทรคติ หรือเดือน “อาสาฬหะ” จึงถูกกำหนดให้เป็น “วันอาสาฬหบูชา” เพื่อระลึกถึงการแสดงปฐมเทศนา การเกิดขึ้นของพระสงฆ์ และความสมบูรณ์ของพระรัตนตรัย ถือเป็นวันสำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนา เทียบเคียงกับวันวิสาขบูชาและวันมาฆบูชา ซึ่งถูกกำหนดขึ้นก่อนหน้าในประเทศไทย

วิวัฒนาการของพิธีกรรมวันอาสาฬหบูชาในประวัติศาสตร์ไทย

วันอาสาฬหบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการกำหนดขึ้นในประเทศไทย หากกล่าวเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับวันอาสาฬหบูชาในประวัติศาสตร์ไทย มีวิวัฒนาการ ดังนี้

1. การกำหนดวันอาสาฬหบูชาในประเทศไทย วันอาสาฬหบูชา ได้รับการกำหนดให้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างเป็นทางการครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2501 โดยมีที่มาจากงานเฉลิมฉลอง 25 พุทธศตวรรษในปี พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นงานสมโภชพระพุทธศาสนาในระดับชาติครั้งสำคัญ ภายหลังการเฉลิมฉลอง พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี) ในฐานะสังฆมนตรีช่วยว่าการ

องค์การศึกษา ได้เสนอให้เพิ่มวันสำคัญทางศาสนาอีกหนึ่งวัน คือ วันธรรมจักร หรือ วันอาสาฬหบูชา ซึ่งตรงกับวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร เป็นครั้งแรก

คณะสังฆมนตรีมีมติเห็นชอบ และออกประกาศคณะสงฆ์ ลงวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2501 กำหนดแนวปฏิบัติ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2501) ดังนี้ 1) ให้วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันอาสาฬหบูชา 2) ให้ประกอบพิธีเช่นเดียวกับวันวิสาขบูชา 3) หากปีใดมีอธิกมาส ให้จัดพิธีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 หลัง 4) ให้เริ่มพิธีบูชาในวันอาสาฬหบูชาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นไป

การกำหนดวันอาสาฬหบูชาครั้งนี้ นับเป็นพัฒนาการสำคัญในพระพุทธศาสนาไทย สะท้อนความพยายามของคณะสงฆ์ ในการส่งเสริมการบูชาพระรัตนตรัยในวาระที่มีนัยสำคัญทางพุทธประวัติ

2. การจัดงานวันอาสาฬหบูชาในประเทศไทย

หลังจากออกประกาศคณะสงฆ์ เรื่อง กำหนดวันสำคัญทางศาสนา ต่อมาได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นประกาศสำนักสังฆนายก เรื่อง กำหนดพิธีอาสาฬหบูชา เล่ม 75 วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2501 (ราชกิจจานุเบกษา, 2501) การประกอบพิธีในวันสำคัญนี้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) **พิธีหลวง** พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชา มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2545) โดยเดิมนั้น ก่อนปี พ.ศ. 2501 มีเพียงการประกอบพระราชพิธีในชื่อ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันเข้าพรรษา เท่านั้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2499) กระทั่งในปี พ.ศ. 2501 เมื่อมีการบัญญัติให้วันอาสาฬหบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สำนักพระราชวังจึงได้กำหนดให้มีพระราชพิธีเพิ่มเติมในวันอาสาฬหบูชาอย่างเป็นทางการ (ราชกิจจานุเบกษา, 2501) พระราชพิธีดังกล่าว จัดขึ้นเป็นประจำในสถานที่สำคัญทางศาสนาและพระราชพิธี อาทิ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดบวรนิเวศวิหาร และภายในพระบรมมหาราชวัง โดยมีพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นองค์ประธานในพระราชพิธีเป็นส่วนใหญ่ (ราชกิจจานุเบกษา, 2539) ทั้งนี้ ในบางโอกาส ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จแทนพระองค์ในการประกอบพระราชพิธี (ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

2) **พิธีราษฎร์** การประกอบพิธีกรรมวันอาสาฬหบูชาในหมู่พุทธศาสนิกชนชาวไทยยังคงดำรงอยู่ด้วยแรงศรัทธาอย่างต่อเนื่อง โดยกิจกรรมหลักที่นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ การทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา และเวียนเทียนรอบอุโบสถหรือเจดีย์ เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ การแสดงปฐมเทศนาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ตามปฏิทินจันทรคติ แนวปฏิบัติดังกล่าวมีพื้นฐานจากประกาศสำนักสังฆนายก (ราชกิจจานุเบกษา, 2501) ซึ่งกำหนดให้คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนร่วมกันเตรียมงานล่วงหน้า อาทิ การทำความสะอาดวัด จัดตั้งเครื่องพุทธบูชา และประดับธงธรรมจักรในบริเวณวัด

ภายหลังการกำหนดให้วันอาสาฬหบูชาเป็นวันสำคัญทางศาสนาในปี พ.ศ. 2501 ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ เพื่อ

ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างทั่วถึง (ราชกิจจานุเบกษา, 2505) กิจกรรมในช่วงค่ำของวันดังกล่าว มักประกอบด้วยพิธีทำวัตรเย็น การสวดมนต์ และการสวดพระสูตร “พระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์แสดงปฐมเทศนา นอกจากนี้ยังมีการเทศนาธรรม อธิบายเนื้อหาในพระสูตร และการนำสวดบทสทฺธญาณเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ก่อนจะจัดพิธีเวียนเทียนรอบอุโบสถหรือพระเจดีย์ เพื่อสร้างสมาธิและเจริญจิตภาวนา โดยทั่วไปจะกำหนดให้กิจกรรมทั้งหมดสิ้นสุดภายในเวลา 24.00 น. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีเวลาพักผ่อน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมในวันเข้าพรรษา ซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ในวันถัดไป

ในบริบทปัจจุบัน พิธีกรรมวันอาสาฬหบูชาได้ขยายบทบาทจากกิจกรรมภายในวัดไปสู่ระดับชุมชนและสาธารณะ โดยมีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรศาสนา และภาคประชาชน ในการจัดกิจกรรมรูปแบบใหม่ที่หลากหลาย เช่น การจัด “สัปดาห์เผยแผ่พระพุทธศาสนา” เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจทางธรรมและกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

3) พิธีสงฆ์ พิธีสงฆ์ในวันอาสาฬหบูชามีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนตามประกาศสำนักสังฆนายก (ราชกิจจานุเบกษา, 2501) โดยเริ่มจากการเตรียมการล่วงหน้าในวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 8 เจ้าอาวาสจะประกาศแจ้งให้ภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชนทราบถึงการเวียนมาของวันอาสาฬหบูชา และจัดเตรียมสถานที่ในวันขึ้น 14 ค่ำ เช่น การทำความสะอาดเสนาสนะ การจัดเครื่องสักการะ เตรียมน้ำใช้น้ำฉัน และการประดับธงธรรมจักรรอบพระอุโบสถ เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการระลึกธรรม

เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งเป็นวันสำคัญโดยตรง ให้จัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนาในช่วงกลางวัน ส่วนในช่วงค่ำ ภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา จะมารวมตัวกัน ณ บริเวณพระอุโบสถหรือเจดีย์ จุดธูปเทียน ถืดอกไม้ ตั้งจิตอธิษฐาน แล้วร่วมกันเวียนเทียนรอบพระอุโบสถจำนวนสามรอบ จากนั้นภิกษุจะเข้าสู่พระอุโบสถเพื่อทำวัตรเย็นและสวดพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ขณะที่ฆราวาสสามารถร่วมสวดมนต์ ฟังเทศนา หรือร่วมกิจกรรมเจริญภาวนาได้ตามความเหมาะสม หากวัดใดมีภิกษุหรือสามเณรที่สามารถสวดบทสทฺธญาณได้ ก็สามารถจัดให้มีการสวดเพื่อเสริมสร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน

พิธีกรรมทั้งหมดมักสิ้นสุดภายในเวลา 24.00 น. เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบของวัด และเป็น การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วันเข้าพรรษาในวันถัดไป (แรม 1 ค่ำ เดือน 8) ซึ่งถือเป็นวันประชุมอธิษฐานพรรษาของพระสงฆ์ทั่วประเทศ แม้ว่าบางช่วงเวลาจะมีข้อจำกัด เช่น ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีกรรมให้สอดคล้องกับมาตรการสาธารณสุข แต่สาระสำคัญ และความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพิธีกรรมยังคงได้รับการรักษาและสืบสานอย่างมั่นคง

3. จากรูปแบบราชพิธีสู่พิธีกรรมของประชาชนทั่วไป

ในอดีต การประกอบศาสนพิธีในวันสำคัญทางศาสนา เช่น อาสาฬหบูชา มักกระทำโดยราชสำนักหรือในระดับรัฐ โดยมีพระมหากษัตริย์และราชวงศ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเพื่อความเป็น

สีริมคลองแผ่นดิน จะเห็นได้จากหมายกำหนดการ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา ที่มีมาตั้งแต่พุทธศักราช 2501 เป็นต้นมา ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเชื่อมโยงระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักรให้แน่นแฟ้น ผ่านการจัดเทศนาธรรมราชพิธี ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ และบำเพ็ญพระราชกุศลในพระอารามหลวง การประกอบพิธีในราชสำนักจึงไม่เพียงมีความศักดิ์สิทธิ์ตามหลักศาสนา แต่ยังสะท้อนถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะธรรมราชา ผู้ส่งเสริมพระศาสนาและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธศาสนาจึงแนบแน่นและดำเนินไปตามขนบประเพณีอย่างมั่นคง รัฐและศาสนาถือเป็นกลไกเดียวกันในการสร้างระเบียบและคุณค่าทางสังคม โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาและวัฒนธรรม ขณะที่รัฐสนับสนุนในด้านวัตถุปัจจัยและการก่อสร้างศาสนสถาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2537)

เมื่อการจัดงานวันอาสาฬหบูชาได้ถ่ายทอดออกสู่สาธารณชนมากขึ้น ประชาชนเริ่มมีบทบาทในการจัดพิธีกรรมในระดับชุมชน วัดวาอารามในแต่ละท้องถิ่นได้กลายเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมวันอาสาฬหบูชา เช่น การเวียนเทียน ฟังเทศน์ และทำบุญตักบาตร จากพิธีกรรมที่มีรูปแบบค่อนข้างเป็นทางการในราชสำนัก ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนสามัญ พิธีกรรมวันอาสาฬหบูชาในปัจจุบัน จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงในแวดวงสงฆ์หรือราชพิธีอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นกิจกรรมที่ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมอย่างแพร่หลายทั้งในเมืองและชนบท โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่ศาสนาเป็นแกนกลางของวัฒนธรรมและจิตสำนึกทางจริยธรรม การประกอบพิธีกรรมในวันอาสาฬหบูชาจึงสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของพุทธศาสนาในวิถีชีวิตร่วมสมัยอย่างมีพลวัต

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การขยายความหมายของวันอาสาฬหบูชาจากการเฉลิมฉลองพระธรรมเทศนาครั้งแรก ไปสู่การเน้นการปฏิบัติธรรมและการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ในหมู่ประชาชนทั่วไป ทำให้วันดังกล่าวกลายเป็นวันแห่งการส่งเสริมศีลธรรมโดยตรงในสังคมไทย

พลวัตของวันอาสาฬหบูชาในยุคดิจิทัล

เมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล โดยเฉพาะภายใต้บริบทของการแพร่ระบาดของโควิด-19 รูปแบบของการประกอบพิธีกรรมในวันอาสาฬหบูชาได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน การเวียนเทียนออนไลน์ การฟังธรรมผ่านสื่อดิจิทัล และกิจกรรมเสมือนจริง กลายเป็นทางเลือกหลักของพุทธศาสนิกชน การจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับวันอาสาฬหบูชาในช่วงเวลาดังกล่าว จึงมีความเปลี่ยนแปลงหลายประการ ดังนี้

1. ความเป็นมาของการเวียนเทียน การเวียนเทียนมีรากฐานจากประเพณีโบราณที่เรียกว่า “เวียนประทักษิณ” หรือ “ประทักษิณาวฏ” หมายถึง การถือดอกไม้ ธูป เทียน เดินเวียนรอบสิ่งที่เคารพ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ หรือวิหาร โดยเวียนทางขวา 3 รอบ ให้สิ่งที่เคารพอยู่ด้านขวาของตน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรโตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต), 2548) ธรรมเนียมนี้มีมาก่อนพระพุทธศาสนา และถูกรับช่วงต่อในวัฒนธรรมพุทธอย่างต่อเนื่อง หลังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ประทักษิณกลายเป็น

การแสดงความเคารพบูชาในเชิงจิตวิญญาณ เช่น เมื่อพระราชหรือพุทธศาสนิกชนเข้าเฝ้าและสดับธรรมจากพระองค์ ก่อนลากลับจะกราบพระบาทและเวียนประทักษิณรอบพระองค์เพื่อแสดงความเคารพ

ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา บันทึกพิธีเวียนประทักษิณในเหตุการณ์สำคัญหลายครั้ง เช่น เมื่อพระมหากัสสปะและภิกษุ 500 รูป เวียนรอบเชิงตะกอนก่อนถวายบังคมพระพุทธรูปเจ้า (ที.มหา. (ไทย), 10/234/175) รวมถึงพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ ที่เวียนประทักษิณก่อนกราบลาพระพุทธรูปเพื่อนิพพาน และพระภิกษุทักขิณเถรีที่เวียนรอบพระกัสสปเถระก่อนแยกทางกันเพื่อแสวงหาโมกขธรรม (ปัญญา ใช้บางยาง, 2554) แสดงให้เห็นว่า การเวียนประทักษิณมีความหมายลึกซึ้งทางจิตวิญญาณ

ธรรมเนียมนี้ได้รับการปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย โดยกลายเป็น “การเวียนเทียน” ที่จัดขึ้นในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันอัฐมีบูชา โดยมีหลักฐานโบราณ เช่น ฐานประทักษิณรอบพระสถูปในสมัยทวารวดี และข้อความในพงศาวดารที่กล่าวถึงการเวียนเทียนในวันสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงความสืบเนื่องของประเพณีในสังคมไทย การเวียนเทียนนิยมปฏิบัติด้วยความสงบ สำรวมกายวาจา และตั้งใจระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย โดยรอบที่ 1 ระลึกถึงพระพุทธคุณ รอบที่ 2 พระธรรมคุณ และรอบที่ 3 พระสังฆคุณ

2. พิธีเวียนเทียนออนไลน์: ความเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบในยุคสมัยใหม่ภายใต้บริบทของการแพร่ระบาดของโควิด-19 การประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันธรรมสวนะ (วันพระ), วันมาฆบูชา, วันวิสาขบูชา, วันอาสาฬหบูชา, วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญและมีการเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา การรวมตัวกันของผู้คนจำนวนมากก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงต่อการแพร่เชื้อ ส่งผลให้พิธีกรรมวันอาสาฬหบูชาในหลายพื้นที่ต้องปรับเปลี่ยนอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม จึงจำเป็นต้องมีมาตรการด้านสาธารณสุขที่เหมาะสม เพื่อความปลอดภัยของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน (พระครูมานัสวรดิษฐ์ (มณู ใจทน), 2566)

สถานการณ์โรคระบาดดังกล่าว ยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำบุญตามแนวทางวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) เช่น การโอนเงินผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อร่วมทำบุญหรือการจัดพิธีเวียนเทียนออนไลน์ในวันสำคัญทางศาสนา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถแสดงศรัทธาและประกอบศาสนกิจได้ แม้ไม่สามารถเดินทางไปยังวัดได้โดยตรง หลายวัดและองค์กรศาสนาได้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดกิจกรรม เช่น การถ่ายทอดสดการเวียนเทียนผ่าน Facebook Live, YouTube และการเชิญชวนให้ประชาชนเวียนเทียนออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันเฉพาะทาง เช่น “เวียนเทียนออนไลน์.com” ซึ่งเกิดขึ้นโดยความร่วมมือของภาคเอกชนและองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

การเปลี่ยนผ่านสู่พิธีกรรมออนไลน์ ถือเป็นพัฒนาการเชิงนวัตกรรมที่น่าสนใจ เพราะสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของพุทธศาสนาในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของโลกสมัยใหม่ โดยยังคงรักษาแก่นแกนทางศาสนา เช่น การระลึกถึงพระรัตนตรัย การเจริญสติ และการส่งเสริมศีลธรรม แม้ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถพบปะกันได้ตามปกติ

ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งวันอาสาฬหบูชา ได้เปลี่ยนรูปแบบของการเวียนเทียน จากเข้าไปเวียนเทียนที่วัด เป็นเวียนเทียนที่บ้าน คือ พุทธศาสนิกชนสามารถร่วมเวียนเทียนออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ที่จัดทำขึ้นเฉพาะกิจกรรมนี้ โดยมีขั้นตอน ดังนี้ (กรุงเทพมหานครออนไลน์, 2568)

1. เข้าสู่เว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มที่จัดกิจกรรมเวียนเทียนออนไลน์ เช่น www.เวียนเทียนออนไลน์.com ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
2. เลือกวิธีการเข้าร่วม ผู้ใช้สามารถเลือกเวียนเทียนคนเดียวหรือเวียนเทียนคู่ โดยสามารถอัปโหลดภาพใบหน้าหรือเลือกคาแรกเตอร์ที่ต้องการ
3. เลือกสถานที่เวียนเทียน มีตัวเลือกให้เลือกสถานที่เวียนเทียน เช่น วัดในประเทศไทย สังฆเวชนียสถาน หรือวัดต่างประเทศ
4. เริ่มเวียนเทียนออนไลน์ ระบบจะจำลองการเดินเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ พร้อมเสียงบทสวดมนต์ที่ผู้ใช้สามารถสวดตามได้
5. เลือกคำอธิษฐาน หลังจากเวียนเทียนเสร็จ ผู้ใช้สามารถเลือกคำอธิษฐานที่ต้องการเพื่อเป็นสิริมงคล
6. ฟังเทศน์ออนไลน์ บางแพลตฟอร์มมีการจัดเทศน์ออนไลน์ให้ผู้ใช้สามารถรับฟังธรรมเทศนาเพิ่มเติมได้

การเวียนเทียนออนไลน์เป็นทางเลือกที่สะดวกและปลอดภัยในยุคปัจจุบัน ช่วยให้พุทธศาสนิกชนสามารถร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้แม้อยู่ที่บ้าน

3. การเปลี่ยนแปลงสู่รูปแบบออนไลน์กับผลกระทบต่อ “ศรัทธา” ในวันอาสาฬหบูชา การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจวันอาสาฬหบูชา จากการรวมกลุ่มในวัดสู่การเวียนเทียนและฟังเทศนาออนไลน์ นับเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่มีผลกระทบต่อโครงสร้าง “ศรัทธา” ของพุทธศาสนิกชนในหลายมิติ ดังนี้

3.1. ศรัทธาในมิติของประสบการณ์ร่วม ในอดีต การเข้าวัดในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันอาสาฬหบูชา มิได้มีเป้าหมายเพียงการทำบุญ แต่ยังเป็นการสร้าง “ประสบการณ์ทางสังคมและศรัทธาร่วม” (Collective Religious Experience) ผ่านการพบปะผู้คน การฟังพระธรรมเทศนาในหมู่ชน และการเวียนเทียนรอบอุโบสถร่วมกัน การเปลี่ยนรูปแบบไปสู่พิธีกรรมออนไลน์ ทำให้ประสบการณ์ร่วมดังกล่าวลดน้อยลง โดยแม้ประชาชนยังสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ แต่สภาพแวดล้อมของการปฏิบัติ

กลัปกลายเป็นกิจกรรมส่วนตัวในบ้านหรือในที่ที่ตนสะดวก ซึ่งอาจลดทอนความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทางศาสนา

จากการศึกษาของ Putnam และ Campbell พบว่า การมีส่วนร่วมในศาสนพิธีแบบเผชิญหน้า (face-to-face religious participation) มีความสัมพันธ์กับระดับศรัทธาและความผูกพันทางศาสนาสูงกว่าการปฏิบัติศาสนกิจแบบออนไลน์หรือทางไกล (Putnam, R. D., & Campbell, D. E, 2010) เนื่องจากการเรียนออนไลน์หรือการเวียนเทียนที่บ้าน ไม่มีสิ่งที่ปลุกศรัทธา เช่น โบสถ์ เจดีย์ หรือผู้ร่วมกิจกรรม เหมือนการเรียนเทียนที่วัดที่มีบรรยากาศ มีพระสงฆ์ มีเพื่อนกัลยาณมิตรที่เอื้อให้ใจสงบ

3.2 ศรัทธาในมิติของความเข้าใจหลักธรรม ในอีกด้านหนึ่ง การจัดกิจกรรมวันอาสาฬหบูชาออนไลน์ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนบางกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุที่เดินทางไม่สะดวก หรือคนทำงานในเมืองใหญ่ เข้าถึงเนื้อหาธรรมะได้มากขึ้น เช่น การเข้าฟังธรรมออนไลน์ที่บ้านที่กวดิโไว้ หรือการเวียนเทียนออนไลน์ที่มีการอธิบายหลักธรรมประกอบ

การเข้าถึงข้อมูลทางธรรมะที่หลากหลายผ่านสื่อดิจิทัล ทำให้เกิด “ความรู้ทางศาสนา” ที่ขยายตัว แต่การเรียนรู้แบบไม่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับพระสงฆ์หรือกลุ่มศรัทธา อาจส่งผลต่อการตีความหลักธรรมที่ผิดพลาด หรือการปฏิบัติที่ขาดความลึกซึ้ง ดังที่ Helland ได้ชี้ให้เห็นว่า ศาสนาออนไลน์มีแนวโน้มจะเน้นที่ “ข้อมูล” มากกว่า “ประสบการณ์” (Helland, C, 2000)

3.3 ศรัทธาในมิติของความยืดหยุ่นและการปรับตัว การที่ศาสนิกชนยังคงเลือกปฏิบัติศาสนกิจแม้ในรูปแบบใหม่ แสดงให้เห็นถึง “พลวัตของศรัทธา” (Dynamic Faith) ที่สามารถปรับตัวตามสถานการณ์ได้ การเปลี่ยนผ่านนี้ไม่ใช่การสูญเสียศรัทธา แต่เป็นการสร้างรูปแบบใหม่ของการแสดงออกทางศรัทธา ซึ่งยึดถือ “สาระ” ของวันอาสาฬหบูชา เช่น การระลึกถึงพระรัตนตรัย การเจริญสติ และการรักษาศีล แม้ในสภาพแวดล้อมที่ต่างไปจากเดิม นักวิชาการอย่าง Campbell ก็ยืนยันว่า โลกออนไลน์สามารถเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (sacred space) รูปแบบใหม่ได้ หากมีการออกแบบกิจกรรมอย่างมีเป้าหมายชัดเจน (Campbell, H. A, 2012)

สรุป

การศึกษาพลวัตของวันอาสาฬหบูชาในยุคสมัยใหม่ สรุปได้ว่า วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 8 มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ ส่งผลให้เกิดพระสงฆ์องค์แรก และพระรัตนตรัยจึงครบองค์อย่างสมบูรณ์ ประเทศไทยกำหนดให้วันนี้เป็นวันสำคัญทางศาสนาอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2501 หลังงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ และในปี พ.ศ. 2505 ได้ประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยพิธีหลวง พิธีสงฆ์ และพิธีราษฎร์ เช่น การฟังธรรม สวดมนต์ เวียนเทียน และทำบุญตักบาตร โดยยึดแนวทางตามประกาศสังฆนายก พิธีกรรมวันอาสาฬหบูชามีพัฒนาการจากราชพิธีสู่กิจกรรมของประชาชนทั่วไป โดยวัดชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางในการสืบสานและปรับปรุงแบบให้

สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย มุ่งเน้นการส่งเสริมศีลธรรมในครอบครัวและชุมชน ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 รูปแบบพิธีกรรมได้เปลี่ยนผ่านสู่ระบบออนไลน์ เช่น เวียนเทียนออนไลน์ ฟังธรรมผ่านสื่อดิจิทัล และทำบุญผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของศรัทธาใน 3 มิติ ได้แก่ 1. ประสพการณ์ร่วม ลดการมีปฏิสัมพันธ์และบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ในวัด 2. ความเข้าใจหลักธรรมเข้าถึงได้ง่ายขึ้นแต่ขาดความลึกซึ้ง 3. ความยืดหยุ่นของศรัทธา สะท้อนการปรับตัวต่อบริบทสมัยใหม่อย่างสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลจากการศึกษาไปปรับใช้ในสังคมยุคใหม่และวันสำคัญอื่น ๆ

1. พัฒนาและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในพิธีกรรมศาสนา ควรส่งเสริมกิจกรรมศาสนาออนไลน์อย่างมีคุณภาพ เช่น เวียนเทียนเสมือนจริง การถ่ายทอดธรรมะ หรือเวิร์กช็อปออนไลน์ เพื่อให้ทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้พำนักต่างถิ่น เข้าถึงกิจกรรมทางศาสนาได้สะดวกขึ้น
2. ขยายแนวคิดพื้นที่เรียนรู้จริยธรรมสู่วันสำคัญอื่น แนวคิดการใช้วันอาสาฬหบูชาเป็นพื้นที่เรียนรู้จริยธรรมร่วมสมัย ควรนำไปปรับใช้กับวันสำคัญอื่น เช่น วันวิสาขบูชา มาฆบูชา และเข้าพรรษา โดยเชื่อมโยงพิธีกรรมกับประเด็นสังคม เช่น จริยธรรมสื่อ หรือสุขภาวะจิตในยุคดิจิทัล
3. ออกแบบกิจกรรมศาสนาให้ตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ ควรพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมคนรุ่นใหม่ เช่น เกมธรรมะบนมือถือ แพลตฟอร์มถาม-ตอบกับพระแบบเรียลไทม์ หรือนิทรรศการออนไลน์เกี่ยวกับความหมายของวันสำคัญ
4. ส่งเสริมศาสนกิจเชิงร่วมนวัตกรรมในระดับชุมชน สนับสนุนให้ภาครัฐ องค์กรศาสนา และชุมชนร่วมจัดกิจกรรมรูปแบบผสม (onsite-online) เช่น เวียนเทียนออนไลน์ควบคู่กับกิจกรรมที่วัด และประกวดคลิปสั้น “ธรรมะกับชีวิตยุคใหม่” เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมหลากหลายมิติ
5. ผลิตสื่อเรียนรู้วันสำคัญทางศาสนาในรูปแบบร่วมสมัย พัฒนาสื่อ เช่น อินโฟกราฟิก หนังสือสั้น หรือพอดแคสต์ ที่อธิบายวันสำคัญทางศาสนาอย่างกระชับ เข้าใจง่าย และเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของหลักธรรมกับชีวิตจริง

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพมหานครกิจออนไลน์. (2564). *เวียนเทียนออนไลน์ กรมศาสนาชวนรับบุญ*. เรียกใช้เมื่อ 28 เมษายน 2568 จาก <https://url.in.th/BLtfl>.
- คงอมร เหมรัตน์รักษ์. (2566). *พิธีกรรมและแนวทางการสร้างสรรค์พิธีกรรมในชุมชนเขตพื้นที่เมืองเก่าอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่*. ใน *ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย*. มหาวิทยาลัยพะเยา.

- ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดเวลาทำงานและวันหยุดราชการ. (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2505. (2505). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79 ตอนที่ 52 หน้า 1375-1376 (12 มิถุนายน 2505).
- ประกาศสำนักสภานายก เรื่อง กำหนดพิธีอาสาฬหบูชา. (2501). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 75 ตอนที่ 57 หน้า 2169 (29 กรกฎาคม 2501)
- ปัญญา ใบบางยาง. (2554). 80 พระอรหันต์ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- พระครูมานัสวรดิษฐ์ (มณฺญู ใจทน). (2566). ศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ในชีวิตวิถีใหม่ กรณีศึกษาวัดท่าหมื่นราม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพิษณุโลก. ใน วิทยานิพนธ์ดุษฎีนิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรโตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต). (2548). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2537). รัฐกับพระพุทธศาสนาถึงเวลาชำระล้างหรือยัง. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ. นนทบุรี : วัดญาณเวศกวัน.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). วันสำคัญของชาวพุทธไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต).
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2536). พระสูตรสำคัญของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- หมายกำหนดการ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชา และเทศกาลเข้าพรรษา พุทธศักราช 2551 (ฉบับเปลี่ยนแปลง). (2551). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 125 ตอนที่ 14 ข หน้า 193-194 (11 สิงหาคม 2551).
- หมายกำหนดการ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา. (2545). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 119 ตอนพิเศษ 67ง หน้า 30-32 (19 กรกฎาคม 2549).
- หมายกำหนดการ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชา และเทศกาลเข้าพรรษา พุทธศักราช 2501. (2501). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 75 ตอนที่ 58 หน้า 1-3 (31 กรกฎาคม 2501).
- หมายกำหนดการ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชา และเทศกาลเข้าพรรษา พุทธศักราช 2539. (2539). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 113 ตอนที่ 60ง หน้า 99-101 (25 กรกฎาคม 2539).
- หมายกำหนดการพระราชกุศลเข้าพรรษา. (2499). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 73 ตอนที่ 57 หน้า 2067-2069 (24 กรกฎาคม 2499).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2501). *เอกสารจดหมายเหตุชุดกองกลาง*. สำนักงานปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการ ศธ.15.12/11 เรื่อง พิธีอาสาฬหบูชา.

Campbell, H. A. (2012). *Exploring Religious Community Online: We Are One in the
Network*. New York: Peter Lang Publishing.

Helland, C. (2000). “Online Religion/Religion Online and Virtual Communitas”. In
Religion on the Internet: Research Prospects and Promises: ed. J. K. Hadden & D.
E. Cowan.

Putnam, R. D., & Campbell, D. E. (2010). *American Grace: How Religion Divides and
Unites Us*. New York: Simon & Schuster.